

УДК 373.29:37.016:81-028.31(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-3-38>

Ірина ПОПОВА,
orcid.org/0000-0002-5251-7728
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) irina.porovskai@ukr.net

Станіслава ДІХТЯРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-0349-1680
викладач-стажист кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) dihtarenkostaneslava@gmail.com

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ СКЛАДАТИ ЗВ'ЯЗНІ МІРКУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ

У статті охарактеризовано поняття «небилиця», «небувальщина», «перевертні» як твори сміхової культури. Розкрито їх значення для виховання в дітей дошкільного віку почуття гумору й розвитку мовлення. Обґрунтовано ефективність даних творів для вирішення проблеми формування в дітей старшого дошкільного віку умінь складати зв'язні висловлювання типу міркувань, оскільки зазначені твори засновані на нісенітниці, на нав'язуванні предметам невластивих їм функцій та ознак і потребують від дітей пояснення порушення цих норм.

Розкрито методи та прийоми роботи з небилицями та перевертнями, які стимулюють дітей до активної мовленнєвої діяльності та спрямовані на вирішення завдань з формування вміння дотримуватись структури та смислової цілісності монологічного висловлювання типу міркування, самостійно використовувати у зв'язному висловлюванні способи зв'язку, що мають всі типові ознаки мовлення-міркування.

Розкрито зміст роботи на мотиваційно-орієнтаційному етапі формувального етапу педагогічного експерименту, впродовж якого дітей запрошували до словесних ігор з небувальщинами й перевертнями, викликаючи інтерес до цього жартівливого жанру. Зазначено завдання даного етапу – вирішити протиріччя між необхідністю підвищення рівня сформованості умінь складати міркування та недостатньою мотивацією до цього дітей старшого дошкільного віку.

Окреслено завдання і зміст репродуктивно-мовленнєвого етапу експериментальної роботи – вчити дітей дотримуватись структури і смислової цілісності при побудові висловлювання-міркування для доказу «неправильності» ситуації в небувальщині або перевертні. Також зазначено завдання даного етапу – вирішити протиріччя між необхідністю дотримання структури та смислової цілісності при побудові висловлювання-міркування та відсутністю даних умінь у старших дошкільників.

На заключному, продуктивно-мовленнєвому етапі досягалася мета навчити дітей самостійно створювати зв'язне висловлювання типу міркування.

Ключові слова: зв'язне мовлення, зв'язні висловлювання типу міркувань, діти старшого дошкільного віку, сміхова культура, небилиці, небувальщини, перевертні.

Iryna POPOVA,
orcid.org/0000-0002-5251-7728
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Methodology of Preschool Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskiy
(Odesa, Ukraine) irina.popovskai@ukr.net

Stanislava DIKHTYARENKO,
orcid.org/0000-0002-0349-1680
Trainee teacher at the Department of Theory and methods of Preschool Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskiy
(Odesa, Ukraine) dihtarenkostaneslava@gmail.com

FORMATION OF SKILLS TO FORM COHERENT REASONING BY OLDER PRESCHOOL AGE CHILDREN BY MEANS OF WORKS OF LAUGHTER CULTURE

The article characterizes terms of "fable", "shape shifter" as works of laughter culture. Their importance for formation of sense of humor and speech developing by preschool age children is revealed. The effectiveness of these works to solve the problem of forming ability to compose coherent statements of reasoning type by older preschool age children is justified, since the said works are based on nonsense, imposition of objects with functions and signs that are not inherent to them and require explaining violation of these norms from children.

Revealed methods and techniques of working with fables and shape shifters, which stimulate children to active speech activity and are aimed to solve tasks of forming ability to adhere structure and semantic integrity of monolog statement of reasoning type, to independently use methods of communication that all have typical signs of speaking-reasoning in a coherent statement.

Revealed content of the work at motivationally orientating stage of formative stage of pedagogical experiment, during which children were invited to verbal games with fables and shape shifters, causing interest to this joking genre. The task of this stage is designated – to resolve contradiction between the need to increase level of reasoning ability formation and insufficient motivation to do this by older preschool age children.

The task and content of reproductive-speech stage of the experimental work is outlined – to teach children to adhere structural and semantic integrity when constructing a statement-reasoning to prove "incorrectness" of a situation in a fable or shape shifter. The task of this stage is also indicated – to resolve contradiction between the need to comply with structural and semantic integrity when constructing a statement-reasoning and absence of these skills in older preschool age children.

The goal to teach children to independently create a coherent statement of reasoning type was achieved at the final, productive-speech stage.

Key words: coherent speech, coherent statements of reasoning type, older preschool age children, laughter culture, fables, shape shifters.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування умінь будувати зв'язні висловлювання типу міркувань у дітей старшого дошкільного віку є актуальною, оскільки організувати навчально-пізнавальну діяльність без умінь пояснювати, мотивувати, аргументувати свою позицію неможливо.

Актуальність даної проблеми спонукала нас до організації дослідницької роботи з проблеми формування умінь складати зв'язні висловлювання-міркування у дітей старшого дошкільного віку засобами творів сміхової культури. Використання зазначених творів дає можливість вирішувати дану проблему невимушено й весело, зокрема з допомогою таких жанрів фольклорних і літературних творів, як небилиці та перевертні. Зазначені твори, на наш погляд, можуть ефективно впливати на процес формування умінь у дітей мовлення-міркування, мовлення-пояснення, бо вони

побудовані на перекиданні норм, на нав'язуванні предметам невластивих їм функцій та ознак, що заохочує дітей до мовленнєвої активності і захоплює як цікава забава.

Аналіз досліджень. Низка вчених підкреслюють, що твори сміхової культури відіграють велике значення у вихованні й розвитку дітей дошкільного віку. Зокрема, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик (Богуш, 2006) зазначають, що навчити дітей розуміти смішне, комедійне неможливо без участі мовлення, тому завдання виховання почуття гумору в дошкільному віці обов'язково включає мовленнєвий компонент. Учені зазначають, що, працюючи з творами сміхової культури, педагог поступово підводить дітей до свідомого елементарного використання засобів створення смішного. На наш погляд, забезпеченню цього має передувати усвідомлення дітьми, що ж саме викликає сміх,

що переплутано, що порушено, і відображення цього в мовленні-міркуванні дітей.

Так, науковці А. Сіренко., К. Іванько підкреслюють, що «почуття гумору – це один з дивовижних проявів людської природи, який безумовно пов'язаний з душевним здоров'ям, здатністю протистояти труднощам і негараздам. Гумор дає змогу вихователю формувати ті навички та звички поведінки, початок таких особистісних якостей, які визначають характер взаємовідносин дитини з іншими людьми, і тим самим створює передумови розвитку позитивних взаємовідносин» (Сіренко, 2019: с. 3). Автори вважають, що «використання на заняттях та в повсякденному житті жартівливих віршів, казок, розповідей, прислів'їв та приказок, пропонування комічної тематики для зображувальної діяльності та музичних ігор – є чудовим доповненням, вони вносять поживлення у побутові моменти, роблять привабливими дитячі розваги, благотворно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють вихованню добрих почуттів, запобігають виникненню негативних звичок. Таким чином, діти отримують зразки правильного, гарного, емоційного забарвлення зв'язного мовлення, насиченого влучними образними виразами, прислів'ями, приказками, фразеологізмами, гуморесками» (Сіренко, 2019: с. 4).

Натомість С. Бодня зауважує, що саме сміх є чудовим посередником між світом дітей і дорослих. Авторка стверджує, що вміло користуючись казковою силою сміху і гумору, можна швидко впоратися з дитячим вередуванням і впертістю (Бодня, 2019: с. 10).

У свою чергу С. Дихно підкреслює, що гумор є показником його емоційної зрілості, засобом активної психічної саморегуляції, знижує у дітей старшого дошкільного віку рівень тривоги, вчить їх підтримувати інтелектуальні та емоційно добрі відносини зі своїми одногрупниками (Дихно, 2019: 37). Авторка зауважує, що одним із ефективних засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку є гумористичні твори, які сприяють збагаченню колоритного словникового запасу, та допомагають дітям спілкуватися, як між собою так і з дорослими (Дихно, 2019: с. 35).

Як слушно зауважує Л. Луценко, серед розмаїття художніх творів, що вивчаються в закладі дошкільної освіти, належну увагу потрібно віддавати гумористичним, зміст яких надають зразки багатоговікової народної сміхової культури. Авторка стверджує, що гумористичні твори формують у дітей дошкільного віку позитивне сприйняття довкілля та самого себе, інтерес до художнього слова, сприяють морально-етичному вихованню

дітей, позитивно впливають на емоційну сферу, містять повчальні життєві ситуації, викликають естетичне задоволення (Луценко, 2019: с. 82). На думку авторки, знайомство з жанрами сміхової культури у закладі дошкільної освіти відбувається під час організованої дитячої діяльності, в ході режимних моментів та самостійної діяльності дітей (Луценко, 2019: с. 82).

Гавриш Н., Курінна С. (Гавриш, 1999) зазначають, що при роботі з небилицями й перевертнями дитина вчиться краще оперувати поняттями, у неї розвивається свобода мислення, фантазія та розуміння гумору.

Українські народні небилиці, як стверджують науковці І. Канюк., Т. Козлова – це історія життя наших прадідів. Автори пояснюють, що ситуації в них зумисне відхилені від норми, комічні, деталі перебільшені («танцювала риба з раком, а петрушка з пастернаком»), що викликає в дітей сміх. Зрештою, використовуючи на заняттях цей жанр фольклору, вихователь створює особливий веселий настрій, вчить розуміти комізм певних подій, народний гумор, цінувати правду, справедливість, добрі вчинки (Канюк, 2019: с. 52).

У дослідженні А. Омеляненко (Омеляненко, 2002) простежується, що під час сприймання небилиць у дитини відбувається тренування її пам'яті, розвиток логічного мислення, фантазії та найголовніше – формування мовленнєвих умінь доводити, пояснювати, розмірковувати.

Не можемо не погодитись із позицією Н. Кияниці, яка зазначає, що саме гумористичні твори розвивають у дітей діалогічне та зв'язне мовлення, оскільки показують приклади звертання до співрозмовника, побудови відповідей на запитання різного характеру, творчого застосування вербальних та невербальних способів спілкування (Кияниця, 2006: с. 49).

Позначена ідея – формування умінь у дітей старшого дошкільного віку складати зв'язні висловлювання типу міркувань за допомогою небилиць і перевертнів лягла в основу розпочатої нами дослідницької роботи.

Мета статті: розкрити зміст етапів експериментальної роботи з формування в дітей старшого дошкільного віку умінь складати зв'язні висловлювання типу міркувань засобами небилиць і перевертнів.

Виклад основного матеріалу. Звернемося до поняття небилиць і перевертнів. Твори даного гумористичного жанру можуть називатися по-різному: небилиці, перекрутки, небилички, небувальщини, нісенітниці. За своєю сутністю

вони близькі один до одного, але все ж таки можна вловити якусь смислову різницю в цих назвах.

Козлов А.В., Козлов Р.А. (Козлов, 1997) визначають небилиці та перевертні як невеликі фольклорні твори з сатиричним або гумористичним змістом, побудовані на каламбурі. Оригінальним видом фольклору є небилиці – своєрідні каламбури, пройняті іронією. Одним з синонімів є слово «небувальщина». А. Богуш (Богуш, 2006) визначає небилицю як особливий вид жартівливих творів усної словесності; як казку, вигадку.

Козлов А.В., Козлов Р.А. (Козлов, 1997) зазначають, що небилиці це невеликий смішний фольклорний твір, в якому все переплутано, зміщене в просторі та часі. Вони по-справжньому веселять, розважають, навчають встановлювати різноманітні зв'язки предметів та явищ навколишнього середовища, фантазувати шляхом незвичайного поєднання образів та слів.

Багато авторів у своїх творах використовували нісенітницю, небилиці, перевертні: Л. Керролл, А.А. Мілн, І.М. Калинець, З. Мензатюк, О. Пчілка й ін.

Ці твори дають можливість дитині не тільки розібратися в хаосі вражень, а й обґрунтовано зробити висновки: що не так відобразив автор, і як має бути насправді, тобто перед дитиною ставиться завдання визначити, чому цей твір смішний і комічний шляхом зіставлень і висновків. Крім того, перевертні загострюють почуття реального. Їх найпростіший комізм готує дітей до засвоєння складніших форм гумору.

Так, на думку Т. Мариняк, небилиці – є невеликими розповідями або потішними віршиками, де все навпаки. Наприклад, кота ловлять миші, а заєць живе на дереві. Авторка зазначає, що, логічно розмірковуючи, малюк відразу помітить, в чому ж криється невідповідність, і обов'язково виправить оповідача (Мариняк, 2019: с. 87).

За Д.М. Нитченко (Нитченко, 1993), небилиці визначаються як казки, побудовані на нісенітниці або ж як короткі пісеньки чи вірші, у яких реальні зв'язки явищ і предметів спеціально порушені. У центрі уваги небилиці лежить якась неможлива ситуація, за якою, проте, кмітлива людина вгадує правильний стан речей. Вони невеликі за обсягом і часто мають вигляд ритмізованої прози. Комічний ефект у небилицях пов'язаний не з вчинками людини чи тварини, а заснований на плутанині реального світу.

У народній творчості небилиці є особливим жанром, який зустрічається у всіх народів як самостійний твір або як частина казки, билічки,

билини, або ж жартівлива розповідь про те, чого не може бути й не буває.

У перевертнях відображаються порушення природних відносин та життєвих явищ. Це, насамперед, особлива дитяча інтелектуальна гра, завдяки якій можна гармонійно розвивати особистість дитини. Перевертень є плодом фантазії та уяви, який дозволяє дитині значно розширити межі існуючої дійсності, по-новому подивитися на кожен предмет, зробити навколишній світ цікавішим.

У рамках розробки програми освітньої експериментальної роботи з дітьми нами запропоновано такі методи та прийоми роботи з небилицями та перевертнями, які стимулюють дітей до активної мовленнєвої діяльності та спрямовані на вирішення таких завдань: формувати вміння дотримуватись структури та смислової цілісності монологічного висловлювання типу міркування, самостійно використовувати засоби зв'язку речень, що мають всі типові ознаки мовлення-міркування.

Небилиці та перевертні використовувались у мовленнєвій роботі з дітьми протягом мотиваційно-орієнтовного, репродуктивно-мовленнєвого та продуктивно-мовленнєвого етапів, які націлені на ознайомлення дітей з цими жанрами, формування ігрової мотивації роботи з ними, формування умінь розмірковувати про зміст небилиць та перевертнів, зразка висловлювання педагога, а й у подальшому – самостійне створення мовленнєвого продукту – зв'язного висловлювання типу міркування.

На мотиваційно-орієнтаційному етапі дітей запрошували до словесних ігор з небилиць і перевертнів, викликаючи інтерес до цього жартівливого жанру. На даному етапі вирішувалося протиріччя між необхідністю підвищення рівня сформованості умінь мовлення-міркування та недостатньою мотивацією до цього дітей старшого дошкільного віку. Для цього проводилася бесіда про ці жанри, під час якої діти дізнавалися, що небилиці зустрічаються в оповіданнях, віршах, картинках та казках. Після цього діти згадували, у яких казках зустрічаються небилиці і перевертні. Діти дошкільного віку найчастіше стверджували, що у казках немає того, що є в реальному житті: «від горошини не може бути все тіло в синцях», «овочі неспроможні розмовляти один з одним» та інших. Деякі діти називали твори, які були казками (наприклад, розповідь «Півень задавив коня»), через незвичайність ситуації в них.

У ході дидактичних ігор «Злови небилицю», «Знайди плутанину» діти вправлялися в «знахо-

дженні» небилиць і перевертнів у знайомих творах, які сприймаються на слух, при чому педагог, читаючи уривки з цих творів (наприклад, «Ішли кози», «Полетів півень на хлівець», «Що то в світі та й за правда була») виділяв голосом у тексті деякі ситуації, що мали бути виокремлені дітьми. Хоча багато цих творів діти правильно розуміли і без таких допоміжних прийомів. Вони досить легко помічали одну або відразу кілька протиріч та нелогічних ситуацій, які були присутні в тексті: «Не можна з однієї мухи зробити два кожухи», «Бичок не несе яєчок, як курочка», «Морква і лобода це не дерево» тощо, намагаючись аргументувати свій вибір від зворотного, тобто, «а якби могли, то тоді б...».

У ході роботи з аудіокнигою «Небилиця» (українська народна казка Полтавщини) дітям пропонувалося прослухати казку, знайти небилиці та назвати їх. Дане завдання викликало в дітей певні труднощі, оскільки педагог не виділяв голосом нелогічні ситуації і казка була не знайома всім дітям. Серед названих небилиць – «не ходять на хрестини по дрова», «не може свиня квоктати», «не можуть з яєць вилупитись воли-соколи» тощо.

На репродуктивно-мовленнєвому етапі експериментальної роботи дітей вчили дотримуватись структури і смислової цілісності при побудові висловлювання-міркування, яке виникало для доказу «неправильності» ситуації в небилиці або перевертні. На даному етапі вирішувалося протиріччя між необхідністю дотримання структури та смислової цілісності при побудові висловлювання-міркування та відсутністю даних умінь у дітей старшого дошкільного віку. Для цього педагог активно використовував зразок висловлювання-міркування та прийом моделювання. Як модель виступала схема, що відображає структуру зв'язного висловлювання типу міркування. Зразок висловлювання-міркування, як правило, давався після прочитання небилиць і перевертнів і бесіди за змістом або безпосередньо перед дидактичними іграми за їх мотивами. Зразок демонстрував дітям якийсь приклад оповідання щодо змісту, структури та способів поєднання речень у оповіданні-міркуванні.

Використовувався як зразок і міркування самого педагога, і найбільш якісні висловлювання дітей. Далі була робота з навчання дітей складання висловлювань з опорою на модель (схему). Схема використовувалась з метою формування в дітей вміння правильно будувати міркування, дотримуючись його структури, а також для вживання в мовленні слів-зв'язок. Використання схеми вже вимагало наявності в дітей певного рівня

умінь. У ході роботи використовувалися схеми двох видів. Оскільки серед дітей були ті, хто вже вмів читати (що нерідко для дітей старшого дошкільного віку), то їм пропонувалися схеми трьох колонок. У першій були такі фрази, характерні для тези: «Я думаю...», «Мені здається...», «Я знаю...». У другій колонці були слова, необхідні формулювання аргументів – «бо...», «тому що...», «по-перше...», «по-друге». І остання колонка містила слова, які допомагають дітям дійти висновку – «ось чому...», «значить...», «тому...», «отож...».

Інші діти при побудові висловлювання-міркування використовували більш спрощену схему, що містить такі знаки: знак оклику позначав тезу, при цьому дитині в доступній формі давалася вказівка: «стверджуй щось»; знак питання позначав аргумент, і дитині надавалася вказівка – «подумай і доведи»; крапка – висновок, тобто «ще раз маєш підтвердити».

Також проводилися дидактичні ігри на знаходження невідповідностей «Хто що робить?», «Злови небилицю», в ході яких діти вправлялися складати невеликий вислів-міркування за зразком вихователя, використовуючи при цьому схему висловлювання. У ході гри вихователь зачитував невелике твердження, а дитині потрібно було, розмірковуючи, спростувати чи довести. Надалі використовувалася дидактична гра з використанням віршованих небилиць «Знайди помилку». У ході гри дітям пропонувалося прослухати небилиці та знайти в них те, чого не буває у реальному житті. У ході проведення цієї гри виникали свого роду дискусії, як наприклад, діти з'ясовували, аргументуючи, кого з перерахованих птахів (стриж, снігур, горобець, журавель, соловей) можна побачити в грудні на вулицях міста.

В експериментальній роботі також використовувалися й небилиці-розмальовки, під час роботи із якими діти знаходили невідповідності на ілюстраціях. Гра передбачала, що діти мають уважно розглянути розмальовку-небилицю та розфарбувати лише те, чого не буває в реальному житті. Після чого пояснювали, спираючись на схему побудови висловлювання-міркування, чому вони розфарбували той чи інший предмет. На цьому етапі проводилися ігрові заняття «Все навпаки», в ході яких діти вправлялися відновлювати логічну послідовність у перевертні, переставляючи рядки у вірші та доводити його правильність. Ця робота викликала труднощі в більшості дітей, тому доводилося пояснювати незнайомі слова, віршовані перевертні прочитувалися кілька разів, а потім розбиралися за окремими строфами.

Дидактична гра «Хто більше помітить небилиць» передбачала форму змагання. Діти сідали так, щоб на стіл можна було викладати ігрові фішки. Вихователька читала дітям вірш, наприклад, Т. Коломієць «Небилиці». У цей час діти, щойно помічали плутанину у вірші, викладали фішки на стіл. Далі слід було довести правильність свого вибору з опорою на план чи схему.

Великий інтерес у дітей викликала гра «Так буває чи ні?», метою якої було розвиток у дітей здатності помічати непослідовність у судженнях та формування вміння доводити правильність своєї точки зору. Звертаючись до дітей, вихователька пояснювала правила гри: «Зараз я вам про щось розповідатиму. У моїй розповіді ви повинні помітити те, чого не буває. Хто помітить, той хай скаже, чому так не може бути. При цьому не забувайте будувати вашу розповідь правильно, у разі виникнення труднощів вам підказуватиме наша помічниця» (схема).

Наведемо приклади оповідань вихователя. – «Влітку, коли сонце яскраво світило, ми з хлопцями вийшли на прогулянку. Зробили зі снігу гірку і почали кататися з неї на санчатах»; – «Настала весна. Усі птахи полетіли у вирій. Сумно стало дітям. «Давайте зробимо для птахів шпаківні!» – Запропонував Сашко. Коли повісили шпаківні, птахи оселилися в них, і дітям знову стало весело»; – «У Андрійка сьогодні День народження. Він приніс у дитячий садок частування для своїх друзів: яблука, солоні цукерки, солодкі лимони, груші та печиво. Діти їли і дивувалися. Чому ж вони дивувалися?». Спочатку до розповіді включалася лише одна невідповідність, при повторному проведенні гри їх кількість збільшувалась, але не більше трьох-чотирьох.

На заключному, продуктивно-мовленнєвому етапі досягалася мета навчити дітей самостійно, без зразка і схеми, створювати зв'язне висловлювання типу міркування. Для цього організовувались ігрові ситуації з використанням небилиць та перевертнів «Це правда чи ні?». Діти слухали вірш-перевертень, після чого будували свої висловлювання-міркування. Коли всі невідповідності були доведені, проводилася робота над відновленням логічного сенсу в тексті твору. Наведемо приклад міркування одного з дітей: «Мені здається, що це небилиця. По-перше, кінь не може влітку стрибати у снігу, бо влітку спекотно і немає снігу. Сніг, якби й випав, то він би одразу розтанув! По-друге, ведмідь не сидить пізньої осені в річці, бо наприкінці осені вже холодно, і ведмідь

уже готується до зимового сну. Тому я вирішив, що так не буває».

Також на даному етапі пропонувалося дітям «відновити» текст із небилицями або перевертнями з опорою на ілюстрацію. Педагог пропонував дітям розглянути ілюстрацію, де зображена правильна ситуація, а потім читав текст небилиці (літературний, фольклорний чи складений педагогом). Після слухання діти розмірковують про невідповідності. Потім текст перетворюється згідно з правильним змістом. Наведемо приклади текстів оповідань, які може пропонувати педагог: «У ці вихідні ми їздили до дідуся в село. Воно було недалеко. Ми дуже довго їхали. Бабуся зустріла нас біля хвіртки. На ній був гарний фаргук»; «Дерев'яний будинок було зроблено із цегли. Біля паркану було прив'язане теля. Це дитинча коня. Я підійшла до нього, і він загарчав. У дворі гуляла курка з курчатами. Вони вчили її шукати черв'яків»; «Собака Сірко спить у будці. Вона дерев'яна. Я насипала йому в миску зерна, а курочкам дала шматок ковбаси»; «На грядках із огірками ростуть помідори. На яблуні вже встигли груші та сливи. На кущах полуниці висять соковиті ягоди малини. Я люблю їздити до дідуся».

Під час організації самостійної образотвірної діяльності дітям давалося творче завдання «Намалюй небилицю». Дітям пропонувалося намалювати те, чого не буває насправді. Потім кожна дитина аргументувала, чому саме вона це намалювала. Наприклад, дівчинка, яка намалювала фіолетового жирафа, що пливе морем, так аргументувала свій малюнок: «Я намалювала небилицю. По-перше, жирафи не бувають фіолетовими. По-друге, вони не вміють плавати. Вони одразу тонуть. Я точно знаю, про це читав брат». Тим дітям, яким було важко придумати й намалювати свою небилицю, педагог пропонував намалювати картинку до знайомого вірша цього жанру. До кінця експериментальної роботи висловлювання дітей стали більш послідовними й цілісними як за змістом, так і за структурним і мовним оформленням.

Висновки. Таким чином, поетапне та цілеспрямоване використання небилиць та перевертнів в освітній роботі з дітьми старшого дошкільного віку сприятиме засвоєнню ними структури та мовних засобів зв'язку речень у монологічних висловлюваннях типу міркувань, розвитку зв'язного мовлення, високий рівень якого необхідний дітям для повноцінного спілкування з оточуючими та для мовленнєвої підготовки до школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А., Гавриш Н, Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
2. Бодня С. Виховний потенціал у гумористичних художніх творах. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. 10 с.
3. Гавриш Н, Курінна С. Гумор, виховує, навчає. *Дошкільне виховання*. 1999. № 10. С. 20–21.
4. Дихно С. І. Багатство мовленнєвої палітри гумористичних творів для формування комунікативної компетентності дошкільника. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. С. 34–37.
5. Канюк І. М., Козлова Т. В. Роль гумористичних творів у формуванні дошкільників позитивного сприймання довкілля. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. С. 53–55.
6. Кияниця Н. В. Виховний потенціал у гумористичних художніх творах. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. С. 44–50.
7. Козлов А.В., Козлов Р.А. Азбука літературознавства: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 1997. 122 с.
8. Луценко Л. О. Форми, методи та прийоми, що забезпечують формування почуття гумору у дошкільнят. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. 82 с.
9. Мариняк Т. О. Виховний потенціал у гумористичних художніх творах. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. С. 87–88
10. Нитченко Д.М. Елементи теорії літератури. Полтава: Видавництво «Криниця». 1993. 112 с.
11. Омеляненко А.В. Навчання дошкільників створювати розповіді-роздуми – основа формування зв'язного мовлення. *Актуальні проблеми слов'янської філології*: Міжвуз. зб. наук. ст. «Лінгвістика і літературознавство». Вип. VII. К.: Знання України, 2002. С. 199–203.
12. Сіренко А. Є., Ванько К. І. Використання гумористичних художніх творів у формуванні комунікативної компетентності дошкільника. М-ли інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2019. 233 с.

REFERENCES

1. Bohush A., Havrysh N, Kotyk T. Metodyka orhanizatsii khudozhno-movlennievoi diialnosti ditei. [Methods of organizing artistic and speech activities of children]. Textbook for students of higher educational institutions, faculties of pre-school education. K.: Vydavnychiy Dim "Slovo", 2006, pp. 304 [in Ukrainian].
2. Bodnia S. Vykhovnyi potentsial u humorystychnykh khudozhnikh tvorakh. [Educational potential in humorous works of art.]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady", 2019, pp. 10 [in Ukrainian].
3. Havrysh N, Kurinna S. Humor, vykhovuie, navchaie. [Humor educates, teaches]. Doshkilne vykhovannia, 1999, pp. 20–21 [in Ukrainian].
4. Dykhno S. I. Bahatstvo movlennievoi palitry humorystychnykh tvoriv dlia formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti doshkilnyka. [The richness of the speech palette of humorous works for the formation of the communicative competence of a preschooler.]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady", 2019, pp. 34–37 [in Ukrainian].
5. Kaniuk I. M., Kozlova T. V. Rol humorystychnykh tvoriv u formuvanni doshkilnykiv pozytyvnoho sprymannia dovkillia. [The role of humorous works in the formation of preschool children's positive perception of the environment]. Materials of the Internet conference. Publisher KNZ Cherkasy: "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady". 2019, pp. 53–55 [in Ukrainian].
6. Kyianytsia N. V. Vykhovnyi potentsial u humorystychnykh khudozhnikh tvorakh. [Educational potential in humorous works of art.]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ. "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady". 2019, pp. 44–50 [in Ukrainian].
7. Kozlov A.V., Kozlov R.A. Azbukha literaturoznavstva: [Alphabet of literary studies]. Educational and methodological manual. Ternopil: Aston, 1997, pp. 122 [in Ukrainian].
8. Lutsenko L. O. Formy, metody ta pryomy, shcho zabezpechuiut formuvannia pochuttia humoru u doshkilniat. [Forms, methods and techniques that ensure the formation of a sense of humor in preschoolers.]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ. "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady", 1997, pp. 82 [in Ukrainian].
9. Maryniak T. O. Vykhovnyi potentsial u humorystychnykh khudozhnikh tvorakh. [Educational potential in humorous works of art.]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ. "Cherkaskyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady", 2019. pp. 87–88 [in Ukrainian].
10. Nytchenko D.M. Elementy teorii literatury. [Elements of the theory of literature.]. Poltava: publishing house "Krynysia", 1993. pp. 112 [in Ukrainian].

11. Omelianenko A.V. Navchannia doshkilnykiv stvoriuvaty rozpovidi-rozdumy – osnova formuvannia zviaznoho movlennia. [Teaching preschoolers to create stories-reflections is the basis of forming coherent speech]. Actual problems of Slavic philology: Interuniversity collection, scientific article “Linguistics and literary studies”. Issue VII. K.: Znannia Ukrainy, 2002. pp. 199–203 [in Ukrainian].

12. Sirenko A. Ye., Vanko K. I. Vykorystannia humorystychnykh khudozhnykh tvoriv u formuvanni komunikatyvnoi kompetentnosti doshkilnyka. [The use of humorous works of art in the formation of communicative competence of preschoolers]. Materials of the Internet conference. Cherkasy: Publisher KNZ. “Cherkaskyi oblasnyi instytut pislidyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady”, 2019. pp. 233 [in Ukrainian].